
SMERNICE U VEZI SA APATRIDIJOM BR. 1:

Definicija „lica bez državljanstva“ u članu 1(1) Konvencije o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954. godine

UNHCR izdaje ove Smernice u skladu sa nadležnostima u okviru svog mandata koje se odnose na rešavanje pitanja apatridije. Ove nadležnosti su u početku bile ograničene na lica bez državljanstva koja su bila izbeglice, kao što je izneto u stavu 6 (A) (II) Statuta UNHCR-a i članu 1 (A) (2) Konvencije o statusu izbeglica iz 1951. godine. Kako bi UNHCR obavljao funkcije predviđene članovima 11 i 20 Konvencije o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961. godine, mandat UNHCR-a je bio proširen tako da obuhvata lica koja potpadaju pod odredbe te Konvencije na osnovu Rezolucija Generalne skupštine 3274 (XXIX) iz 1974. godine i 31/36 iz 1976. godine. Komesarijatu su povereni zadaci vezani za lica bez državljanstva uopšte u skladu sa Zaključkom 78 Izvršnog komiteta UNHCR-a, koji je potvrdila Generalna skupština Rezolucijom 50/152 iz 1995. godine. Posle toga je Generalna skupština Rezolucijom 61/137 iz 2006. godine potvrdila Zaključak 106 Izvršnog komiteta, u kome su utvrđene četiri načelne oblasti nadležnosti UNHCR-a: identifikacija, sprečavanje i smanjenje broja slučajeva lica bez državljanstva, kao i zaštita lica bez državljanstva.

Ove Smernice proističu iz niza stručnih konsultacija vodjenih povodom pedesete godišnjice Konvencije o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961. godine, i naročito se nadovezuju na *Sažete zaključke Ekspertskog sastanka o definiciji lica bez državljanstva u skladu sa međunarodnim pravom*, koji je održan u Pratu, Italija, maja 2010. godine. Ove Smernice treba tumačiti zajedno sa budućim *Smernicama u vezi sa postupcima utvrđivanja da li je neka osoba lice bez državljanstva* i *Smernicama u vezi sa položajem lica bez državljanstva na nacionalnom nivou*. Ovaj skup Smernica će u dogledno vreme biti objavljen kao Priručnik UNHCR-a o apatridiji.

Namena ovih Smernica je da pruže pravna uputstva za tumačenje konvencija za vlade, nevladine organizacije, pravnike, nadležne koji donose odluke i nosioce pravosudnih funkcija, kao i za osoblje UNHCR-a i druge agencije UN koje učestvuju u rešavanju pitanja apatridije.

I. UVOD

a) Pregled

1. Konvencija o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954. godine (Konvencija iz 1954. godine) je jedini međunarodni ugovor čiji je konkretan cilj regulisanje standarda za postupanje sa licima bez državljanstva.¹ Kao takva, ona je od ključne važnosti kada je reč o pružanju zaštite ovoj ugroženoj grupi.
2. Član 1 (1) Konvencije iz 1954. godine daje definiciju lica bez državljanstva:

„U smislu ove Konvencije, izraz „lice bez državljanstva“ označava lice koje nijedna država ne smatra svojim državljaninom u skladu sa svojim zakonom.“

Konvencija ne dozvoljava rezerve na član 1 (1) i stoga je ova definicija obavezujuća za sve države potpisnice ugovora. Pored toga, Komisija za međunarodno pravo je zaključila da je definicija iz člana 1(1) deo međunarodnog običajnog prava.² Ove smernice se ne bave članom 1(2) Konvencije iz 1954. godine, u kome se iznose okolnosti pod kojima su lica koja potpadaju pod definiciju „lica bez državljanstva“ ipak isključena iz zaštite ovog ugovora.

3. Postupci koje države sprovode da bi odredile da li neka osoba ispunjava uslove da bude lice bez državljanstva u smislu člana 1(1), razmatraju se u posebnim preporukama, s obzirom na to da su ove Smernice usredsređene na materijalne kriterijume definicije, osim u slučajevima gde je neophodno upućivanje na smernice u vezi sa postupcima.³ Pitanja vezana za prava i obaveze lica bez državljanstva takodje su obuhvaćena posebnim smernicama.⁴
4. Cilj ovih Smernica je da pomognu državama, UNHCR-u i drugim akterima, oko tumačenja člana 1(1), kako bi se omogućila identifikacija korisnika zaštite Konvencije iz 1954. godine i odgovarajuće postupanje sa njima. Pored toga, ove Smernice će biti relevantne u čitavom spektru drugih okolnosti, kao što je tumačenje drugih međunarodnih instrumenata koji se odnose na lica bez državljanstva ili na odgovarajuće izraze koji takodje nisu definisani ugovorima. U tom pogledu, konstatuje se da pošto Konvencija iz 1954. godine nije mogla da privuče isti broj ratifikacija/pristupanja kao Konvencija o

¹ Konvencija o smanjenju broja slučajeva lica bez državljanstva iz 1961. godine se bavi time kako da se izbegne apatridija pre svega kroz zaštitne mehanizme u zakonima o državljanstvu, smanjujući time broj slučajeva ove pojave kroz vreme. Specijalni protokol iz 1930. godine, koji je stupio na snagu 2004. godine, ne bavi se standardima postupanja, već posebnim obavezama države prethodnog državljanstva. Ovaj Protokol ima vrlo malo država potpisnica.

² Vidi stranu 49 „Članova o diplomatskoj zaštiti sa komentarima“ Komisije za međunarodno pravo, 2006., u kome se navodi da se „nesumnjivo može smatrati da je definicija iz člana 1 postala uobičajena“. Komentari se mogu naći na http://untreaty.un.org/ilc/guide/9_8.htm. Tekst člana 1. (1) Konvencije iz 1954. godine se koristi u „Članovima o diplomatskoj zaštiti“ kako bi pružio definiciju lica bez državljanstva.

³ Vidi Smernice u vezi sa postupcima kojima se određuje da li je neka osoba lice bez državljanstva („Smernice u vezi sa postupcima“).

⁴ Vidi Smernice u vezi sa položajem lica bez državljanstva na nacionalnom nivou („Smernice u vezi sa položajem“).

statusu izbeglica iz 1951. godine (Konvencija iz 1951. godine) i drugi ugovori o ljudskim pravima, postoji ograničena praksa država, uključujući sudsku praksu nacionalnih sudova, u vezi sa tumačenjem člana 1(1).

b) Poreklo Konvencije iz 1954. godine

5. Konvencija iz 1954. godine ima isto poreklo kao i Konvencija iz 1951. godine. Prvobitno je bila osmišljena kao nacrt protokola ugovora o izbeglicama. Međutim, kada je usvojena Konvencija iz 1951. godine, ovaj protokol je ostao u formi nacrta i odnosio se na posebnu pregovaračku konferenciju gde je preinačen u samostalan ugovor koji se odnosi na lica bez državljanstva. Ono što je najvažnije u smislu ovih Smernica, je da Konvencija iz 1954. godine uspostavlja univerzalnu definiciju „lica bez državljanstva“ u svom članu 1(1).

II. Tumačenje člana 1.(1)

a) Opšte razmatranje

6. Član 1(1) Konvencije iz 1954. godine treba tumačiti u skladu sa uobičajenim značenjem teksta shvaćenog u kontekstu, imajući na umu cilj i svrhu ovog ugovora.⁵ Kako je naznačeno u njenoj Preambuli i u *Travaux Preparatoires*, cilj i svrha Konvencije iz 1954. godine jeste da obezbedi licima bez državljanstva da u najširem mogućem smislu uživaju ljudska prava.⁶ Autori Konvencije su nameravali da poboljšaju položaj lica bez državljanstva regulisanjem njihovog pravnog položaja. Opšte je pravilo da je posedovanje državljanstva bolja opcija od priznanja statusa lica bez državljanstva i zaštite takvog lica. Prema tome, u nastojanju da se obezbedi da svi oni koji su obuhvaćeni Konvencijom iz 1954. godine imaju korist od njenih odredbi, važno je priznati i poštovati status pojedinca kada je reč o državljanstvu.
7. Član 1(1) se primenjuje i u kontekstu migracija i izvan tog konteksta. Lice bez državljanstva možda nikada nije prešlo međunarodnu granicu, pošto je živelo u istoj zemlji tokom čitavog života. Međutim, neka lica bez državljanstva takodje mogu biti izbeglice ili osobe koje ispunjavaju uslove za komplementarnu zaštitu.⁷ Lica bez

⁵ Vidi član 31.(1) Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora iz 1969. godine, koja ističe ovo prevashodno pravilo tumačenja. Članom 31 se dalje iznose drugi činioci koji su važni za tumačenje odredbi ugovora, dok su dopunski načini tumačenja navedeni u članu 32.

⁶ Vidi drugi i četvrti stav Preambule:

„Uzimajući u obzir da su Ujedinjene nacije u različitim prilikama iskazivale duboku zabrinutost za lica bez državljanstva i da su pokušale da obezbede licima bez državljanstva najšire moguće uživanje ovih osnovnih prava i sloboda,...

Uzimajući u obzir da je poželjno regulisati i poboljšati pravni položaj lica bez državljanstva međunarodnim ugovorom,...

(Upućivanje na „osnovna prava i slobode“ jeste upućivanje na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, koja je pomenuta u prvom stavu Preambule).

⁷ Na primer, ta lica mogu biti obuhvaćena režimom dopunske zaštite Evropske unije, koji je iznet u Direktivi Saveta 2004/83/EC od 29. IV 2004. godine o minimalnim standardima za kvalifikaciju i status državljan treće zemlje ili lica bez državljanstva kao izbeglica ili kao lica kojima je na drugi način potrebna međunarodna zaštita ipružanje sadržaja zaštite. Vidi radi opštijeg uvida Zaključak br. 103 (LVI) Izvršnog komiteta UNHCR iz 2005. o komplementarnim oblicima zaštite.

državljanstva koja su obuhvaćena Konvencijom iz 1951. godine imaće pravo na zaštitu u skladu sa tim instrumentom, pri čemu se ovo pitanje dalje razmatra u *Smernicama u vezi sa položajem*.

8. Lica koja su obuhvaćena članom 1(1) Konvencije iz 1954. godine se nekada pominju kao „*de jure*“ apatridi, iako se ovaj izraz ne koristi u samoj Konvenciji. Suprotno tome, u Završnom aktu Konvencije iz 1961. godine pominju se „*de facto*“ apatridi. Za razliku od lica bez državljanstva koja se pominju u členu 1(1), izraz *de facto* apatridija nije definisan ni u jednom međunarodnom instrumentu i ne postoji poseban ugovorni režim za ovu kategoriju lica (pri čemu je napomena u Završnom aktu Konvencije iz 1961. godine ograničena i neobavezujuća po prirodi).⁸ Mora se voditi računa da oni koji ispunjavaju uslove da budu „lica bez državljanstva“ u skladu sa članom 1(1) Konvencije iz 1954. godine, budu prepoznati kao takvi i da se ne pominju greškom kao *de facto* apatridi, pošto inače mogu biti izostavljeni iz zaštite koja se garantuje Konvencijom iz 1954. godine. Ove Smernice se bave pitanjima tumačenja definicije lica bez državljanstva iz člana 1(1), a ipak izbegavaju da ih kvalifikuju kao *de jure* apatride, s obzirom na to da se taj izraz ne pojavljuje nigde u samoj konvenciji.
9. Neka osoba je lice bez državljanstva od trenutka kada se ispune uslovi iz člana 1(1) Konvencije iz 1954. godine. Prema tome, svaki zaključak države ili UNHCR-a da neka osoba zadovoljava kriterijume iz člana 1(1) jeste deklarativan, a ne konstitutivan po prirodi.⁹
10. Član 1(1) može se analizirati tako što će se data definicija podeliti na dva sastavna činioca: „ne smatra svojim državljaninom... u skladu sa svojim zakonom“ i „nijedna država“. Kada se utvrđuje da li je neka osoba apatrid u skladu sa članom 1(1), često je najpraktičnije prvo razmotriti pitanje „nijedne države“, jer će to ne samo suziti delokrug razmatranja na države sa kojima je osoba povezana, već bi moglo odmah na početku isključiti iz razmatranja entitete koji ne odgovaraju definiciji „države“ u skladu sa međunarodnim pravom. Zapravo, u nekim slučajevima razmatranje samo ovog činioca će biti odlučujuće, na primer kada jedini entitet sa kojim osoba ima relevantnu vezu nije država.

⁸Kada je reč o *de facto* apatridiji, vidi, na primer, Tačku II.A. *Ekspertskog sastanka o definiciji lica bez državljanstva prema međunarodnom pravu (Sažeti zaključci)* Visokog komesarijata za izbeglice Ujedinjenih nacija, 2010. (u daljem tekstu „*Zaključci iz Prata*“):

„1. *De facto* apatridija se tradicionalno povezuje sa pojmom efektivnog državljanstva i neki od učesnika su bili mišljenja da državljanstvo nekog lica može biti neefektivno unutar i izvan njegove ili njene zemlje državljanstva. Shodno tome, neko lice bi moglo da bude *de facto* apatrid čak i unutar svoje zemlje državljanstva. Međutim, drugi učesnici su široko podržavali pristup iznet u dokumentu za diskusiju koji je pripremljen za sastanak i koji definiše *de facto* apatride na osnovu jedne od glavnih funkcija državljanstva u međunarodnom pravu, a to je pružanje zaštite neke države svojim državljanima u inostranstvu.

2. Ova definicija glasi: „*De facto* apatridi su lica van zemlje svog državljanstva koja ne mogu ili, iz osnovanih razloga, ne žele da koriste zaštitu te zemlje. Zaštita u ovom smislu se odnosi na pravo na diplomatsku zaštitu, koje ostvaruje država državljanstva kako bi ispravila neki međunarodno učinjen nezakonit akt protiv nekog od njenih državljanina, kao i diplomatsku i konzularnu zaštitu i pomoć uopšte, uključujući i u odnosu na povratak u državu državljanstva“. Pun tekst Zaključaka se može naći na: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4c1ae002.pdf>.

⁹Implikacije toga, u smislu dejstva postupka odlučivanja na odlaganje izvršenja i postupanja sa osobama koje čekaju na ishod odlučivanja o njihovoj apatridiji, navode se u *Smernicama u vezi postupcima* i *Smernicama u vezi sa položajem*.

b) Tumačenje fraze „nijedna država“

Koje države treba razmatrati?

11. Mada je definicija iz člana 1(1) formulisana u odričnom obliku („nijedna država ne smatra svojim državljaninom), razmatranje da li je neko lice apatrid je ograničeno na države sa kojima lice uživa relevantnu vezu, naročito na osnovu rođenja na njenoj teritoriji, porekla, sklopljenog braka ili uobičajenog boravišta. U nekim slučajevima to može ograničiti delokrug razmatranja samo na jednu državu (ili zapravo na entitet koji nije država).¹⁰

Šta je „država“?

12. Definicija „države“ u članu 1(1)proističe iz toga kako se ovaj izraz generalno razvijao u međunarodnom pravu. Kriterijumi iz Konvencije iz Montevidea iz 1933. godine o pravima i obavezama država ostaju relevantni u ovom smislu. Prema ovoj Konvenciji, država je konstituisana kada neki entitet ima stalnu populaciju, definisanu teritoriju, efikasnu vladu i kapacitet da stupa u odnose sa drugim državama. Drugi činiooci državnosti koji su se kasnije pojavili u međunarodnom pravnom diskursu, uključuju delotvornost entiteta o kome je reč, pravo na samoopredeljenje, zabranu korišćenja sile i saglasnost države koja je prethodno vršila kontrolu nad teritorijom o kojoj je reč.¹¹
13. Da bi neki entitet bio „država“ u smislu člana 1(1), nije neophodno da njegovu državnost univerzalno ili masovno priznaju druge države ili da postane država članica Ujedinjenih nacija. Ipak, priznanje ili pristupanje će predstavljati jak dokaz državnosti.¹²U međunarodnoj zajednici mogu da se pojave razlike u mišljenju oko toga da li je neki entitet ostvario državnost. To delimično odražava složenost nekih od kriterijuma o kojima je reč i njihove primene. Čak i kada se objektivno čini da neki entitet zadovoljava kriterijume pomenute u stavu gore, mogu postojati države koje iz političkih razloga odluče da uskrate svoje priznanje, ili da aktivno ne priznaju taj entitet za državu. U procesu odlučivanja na osnovu člana 1(1), onaj ko donosi odluku može biti sklon(a) da gleda u pravcu zvaničnog stava svoje države po pitanju pravnog subjektiviteta određenog entiteta. Medjutim, takav pristup bi mogao voditi do odluka koje su više pod uticajem političkog stava vlade države koja odluku donosi, nego pod uticajem položaja tog entiteta u međunarodnom pravu.
14. Kada se neka država konstituiše, u međunarodnom pravu postoji jaka pretpostavka njenog kontinuiteta, bez obzira na efikasnost njene vlade. Stoga, država koja izgubi

¹⁰ Pitanje šta predstavlja relevantnu vezu dalje se razmatra u *Smernicama u vezi sa postupcima* u kontekstu standarda dokaza potrebnih da bi se utvrdila apatridija.

¹¹U situaciji kada neki entitet tvrdi da je nova država, ali način na koji je ta država nastala podrazumeva kršenje neke *jus cogens* norme, postavilo bi se pitanje podobnosti tog entiteta da bude država.*Jus cogens* norma je princip međunarodnog običajnog prava koji se smatra imperativnim po prirodi; drugim rečima ta norma ima prvenstvo pred bilo kojom drugom obavezom (bez obzira da li je običajna ili ugovorna po prirodi), obavezujuća je za sve države i nad njom može imati prednost samo neka druga imperativna norma. Primeri *jus cogens* normi obuhvataju zabranu korišćenja sile i pravo na samoopredeljenje.

¹² Ipak vam skrećemo pažnju na dugotrajnu debatu o konstitutivnoj, odnosno deklarativnoj prirodi priznanja država. Konstitutivna doktrina smatra čin priznanja preduslovom državnosti, dok deklarativna doktrina priznanje smatra samo dokazom tog statusa u skladu sa međunarodnim pravom. Ovi različiti pristupi takodje doprinose složenosti zadatka utvrđivanja državnosti nekog entiteta u određenim slučajevima.

efikasnu centralnu vladu zbog unutrašnjeg sukoba može ipak ostati „država“ u smislu člana 1.(1).

c) Tumačenje fraze „ne smatra svojim državljaninom... u skladu sa svojim zakonom“

Značenje „zakona“

15. Upućivanje na „zakon“ u članu 1.(1) treba široko tumačiti, tako da budu obuhvaćeni ne samo zakoni, već i ministarski ukazi, propisi, odluke, sudska praksa (u zemljama sa tradicijom presedana) i, prema potrebi, uobičajena praksa.¹³

Kada se neko lice „ne smatra državljaninom“ u skladu sa zakonom i praksom neke države?

16. Utvrditi da li se neka osoba ne smatra državljaninom u skladu sa zakonom zahteva pažljivu analizu načina na koji država u praksi primenjuje svoje zakone o državljanstvu u slučaju takve osobe, kao i analizu svih preinačenih odluka ili odluka u žalbenom postupku, koje su možda imale uticaj na pravni položaj te osobe.¹⁴ Ovo je kako pitanje činjenica, tako i pitanje prava.

17. Primena ovog pristupa u razmatranju položaja nekog lica u praksi može dovesti do drugačijeg zaključka, koji proističe iz čisto objektivne analize primene zakona o državljanstvu neke države na slučaj datog lica. Država se ne mora u praksi držati slova zakona i može čak ići tako daleko da ignoriše njegovu suštinu. Upućivanje na „zakon“ u definiciji apatridije u članu 1(1) stoga podrazumeva situacije u kojima je pisani zakon suštinski izmenjen kada je reč o njegovoj primeni u praksi.

Automatski i neautomatski načini sticanja ili oduzimanja državljanstva

18. Većina država ima i automatske i neautomatske načine menjanja statusa državljanstva, uključujući putem sticanja državljanstva, odricanja od državljanstva, gubitka ili lišavanja državljanstva.¹⁵ Kada se utvrdjuje da li se neko smatra državljaninom neke države ili je lice bez državljanstva, od pomoći je ustanoviti da li su na status državljanstva nekog lica uticali automatski ili neautomatski mehanizmi ili načini.

19. Automatski načini su oni kod kojih do promene statusa državljanstva dolazi po sili zakona (*ex lege*).¹⁶ U skladu sa automatskim načinima, državljanstvo se stiče čim se ispune kriterijumi koje propisuje zakon, kao što je rođenje na nekoj teritoriji ili rođenje od roditelja koji su državljanji neke države. Suprotno tome, kod neautomatskih načina,

¹³Sličan pristup se koristi u članu 2.(d) Evropske konvencije o državljanstvu iz 1997. godine.

¹⁴Ovaj pristup odražava opšte načelo prava izneto u članovima 1. i 2. Haške konvencije o određenim pitanjima vezanim za sukob zakona o državljanstvu iz 1930. godine.

¹⁵Obratite pažnju da se izrazi gubitak i lišavanje ovde koriste na isti način kao i u Konvenciji iz 1961. godine: „gubitak“ se odnosi na oduzimanje državljanstva po sili zakona (*ex lege*), a „lišavanje“ se odnosi na oduzimanje državljanstva koje su inicirali organi države.

¹⁶Obratite pažnju u ovom pogledu da fraza „u skladu sa svojim zakonom“ iz člana 1(1) nije istovetna sa frazom „po sili zakona“. Ova druga fraza je stručni termin (korišćen, na primer, u Konvenciji iz 1961. godine), koji označava mehanizam koji je automatski po prirodi. Definicija apatrida podrazumeva državljanstvo koje je možda stečeno ili oduzeto kako putem neautomatskih, tako i putem automatskih mehanizama.

potreban je akt pojedinca ili državnog organa pre nego što dodje do promene statusa državljanstva.

Prepoznavanje nadležnih organa

20. Da bi se utvrdilo da li neka država smatra neko lice svojim državljaninom, neophodno je ustanoviti koja institucija/institucije jeste nadležni organ(i) za pitanja državljanstva u datoj zemlji sa kojom to lice ima relevantne veze. U ovom smislu se nadležnost odnosi na organ koji je odgovoran za dodeljivanje ili oduzimanje državljanstva, ili za razjašnjavanje statusa državljanstva u slučajevima kada se državljanstvo stiče ili oduzima automatski. Nadležni organ ili organi će se razlikovati od države do države, a u mnogim slučajevima će postojati više takvih nadležnih organa.¹⁷
21. Neke države imaju jedno centralno telo koje se bavi pitanjima državljanstva i koje bi konstituisalo nadležni organ u svrhu analize statusa državljanstva. Međutim, druge države imaju nekoliko organa koji mogu utvrđivati državljanstvo, od kojih bi se svaki mogao smatrati nadležnim organom u zavisnosti od okolnosti. Stoga, nije neophodno da nadležni organ bude centralno državno telo. Nadležno telo može biti lokalno ili regionalno upravno telo, kao što to može biti i konzularni službenik¹⁸, a u mnogim slučajevima će niži lokalni državni službenici predstavljati nadležni organ. Sama mogućnost da odluku takvog službenika može kasnije poništiti viši državni službenik, samo po sebi nije prepreka da se pomenuti niži službenik smatra nadležnim organom u smislu analize člana 1(1).
22. Prepoznavanje nadležnog organa ili nadležnih organa podrazumeva da se utvrdi koja pravna odredba ili odredbe koje se odnose na državljanstvo, mogu biti relevantne za slučaj nekog lica, i koji organ ili organi imaju mandat da ih primenjuju. Izdvajanje relevantnih pravnih odredbi zahteva kako procenu lične istorije osobe, tako i razumevanje zakona o državljanstvu date države, uključujući njegovo tumačenje i primenu, ili u nekim slučajevima odsustvo primene zakona o državljanstvu u praksi.
23. Naziv i broj nadležnih organa u nekom odredjenom slučaju zavisice naročito od sledećih činilaca:
 - da li je potrebno razmatrati automatske ili neautomatske načine sticanja državljanstva, odricanja od državljanstva ili oduzimanja državljanstva; i
 - da li je potrebno razmotriti više od jednog događaja vezanog za državljanstvo.

Ocena dokaza nadležnih organa kod neautomatskih načina sticanja i oduzimanja državljanstva

24. Prepoznavanje nadležnog organa kada je reč o neautomatskom načinu promene statusa državljanstva može biti relativno direktno. U slučaju mehanizama koji zavise od akta ili odluke državnog tela, to telo će biti nadležni organ.
25. Na primer, državno ministarstvo koje odlučuje o zahtevima za naturalizaciju biće nadležni organ u pogledu ovog mehanizma. Stav ovog tela je obično odlučujući. Pojedini neautomatski načini koji podrazumevaju akt države, isključuju bilo kakvo diskreciono

¹⁷ Iz gore navedenog sledi da su stavovi državnog organa koji nije nadležan da proglasi status državljanstva irelevantni.

¹⁸Vidi stavove 32-33 u daljem tekstu.

pravo službenika koji rade na tom slučaju; ako pojedinac zadovoljava zahteve iznete u zakonu, od tih službenika će se zahtevati da izvrše određenu radnju kojom se daje ili oduzima državljanstvo.¹⁹

26. Kod neautomatskih načina, gde je potreban akt države za sticanje državljanstva, obično će postojati dokument kojim će se taj akt evidentirati, kao što je potvrda o državljanstvu. Taj dokument će biti odlučujući činilac u dokazivanju državljanstva. U odsustvu takvog dokaza, može se pretpostaviti da neophodna radnja nije preduzeta i da državljanstvo nije stečeno.²⁰ Ova pretpostavka o nepostojanju državljanstva može biti odbačena kasnijim izjavama, radnjama ili dokazima nadležnog organa, koji ukazuju da je državljanstvo zapravo dodeljeno.

Ocena dokaza nadležnih organa kod automatskih načina sticanja ili gubitka državljanstva

27. U slučajevima gde automatski dodje do sticanja ili gubitka državljanstva, nijedno državno telo nije aktivno uključeno u promenu statusa i nije potreban nijedan aktivan korak pojedinca. Do takve promene dolazi po sili zakona (*ex lege*) kada se ispune propisani kriterijumi. U većini zemalja, državljanstvo se automatski stiče bilo na osnovu rođenja na datoj teritoriji ili na osnovu porekla. Državljanstvo takodje automatski stiče većina osoba pogodjenih sukcesijom država.²¹ Neki zakoni predviđaju automatski gubitak državljanstva kada se steknu određeni uslovi, kao što su propisani periodi boravka u inostranstvu, propust da se izvrši prijavljivanje ili da se da izjava u određenom periodu.
28. Kada se državljanstvo stiče automatski, nije uobičajeno da država izdaje dokumenta u okviru tog mehanizma. U tim slučajevima, obično je upis u matičnu knjigu rođenih to što pruža dokaz o mestu rođenja i roditeljima, i time predstavlja dokaz o sticanju državljanstva, bilo na osnovu *jus soli* ili *jus sanguinis*, a nije formalna osnova za sticanje državljanstva.
29. Kada se razmatraju automatski načini sticanja ili gubitka državljanstva, nadležni organ je bilo koja državna institucija koja ima ovlašćenje da donosi odluku o statusu državljanstva nekog lica u smislu pojašnjavanja tog statusa, a ne odlučivanja da li da državljanstvo dodeli ili oduzme. Primer takvih tela su organi za izdavanje pasoša, ili, u ograničenom broju država, službenici matičnih ureda (kada je državljanstvo naznačeno u aktima matičnih ureda, naročito upisom u matičnu knjigu rođenih). Moguće je da će se u određenom slučaju više od jednog nadležnog organa pojaviti, s obzirom na to da niz državnih tela može legitimno zauzimati stavove u pogledu državljanstva nekog pojedinca u toku svojih propisanih aktivnosti.

¹⁹Skrećemo pažnju da se ne može zaključiti da je pojedinac državljanin (ili da je lišen državljanstva) dok se ne završi takav postupak; vidi stav 43 u daljem tekstu.

²⁰Zahtev za naturalizaciju ili drugi dokumenti podneti na osnovuneautomatskog postupka sticanja državljanstva ne predstavljaju dovoljan dokaz u pogledu odluke države o statusu državljanstva tog pojedinca.

²¹Medjutim, u nekim slučajevima sukcesije država, državljanstvo države sukcesora nije automatsko, pa se primenjuju neautomatski načini sticanja državljanstva. Vidi Komisija za međunarodno pravo, *Članovi o državljanstvu fizičkih lica u vezi sa sukcesijom država sa komentarima*, 1999. godine, radi pregleda praksi država.

Okolnosti u kojima je praksa države u suprotnosti sa automatskim načinima sticanja državljanstva

30. Kada nadležni organi smatraju da neko lice nije državljanin mada po svoj prilici on ili ona izgleda ispunjava kriterijume za automatsko sticanje državljanstva u skladu sa zakonima date zemlje, odlučujući činilac u donošenju zaključka da država ne smatra tog pojedinca svojim državljaninom, jeste stav tih organa, a ne slovo zakona. Ovaj scenario se često vidja kada je široko rasprostranjena diskriminacija određene grupe u državnim ministarstvima ili kada se zakon koji reguliše automatsko sticanje državljanstva po rođenju u praksi sistematski ignoriše, a od pojedinaca se umesto toga traži da dokazuju dodatne veze sa državom.²²

Utvrđivanje državljanstva u odsustvu dokaza o stavu nadležnih organa

31. Mogu postojati slučajevi gde neki pojedinac nikada nije stupio u kontakt sa nadležnim organima neke države, možda jer je sticanje državljanstva bilo automatsko po rođenju, a lice živi u oblasti bez javnih usluga i nikada nije podnelo zahtev za lična dokumenta ili pasoš. U tim slučajevima, važno je utvrditi opšti stav date države u pogledu statusa državljanstva lica koja žive u sličnim oblastima. Ako data država ima dobru statistiku kada je reč o nediskriminatornom priznavanju statusa državljanstva svih onih koji izgleda potpadaju pod delokrug relevantnog zakona, na primer u pogledu načina na koji se rešavaju zahtevi za lične karte, ovo može ukazivati na činjenicu da država smatra lice o kome je reč svojim državljaninom. Međutim, ako to lice pripada grupi čijim se pripadnicima redovno uskraćuje pravo na lična dokumenta koja se izdaju samo državljanima, to može ukazati na činjenicu da država to lice ne smatra svojim državljaninom.

Uloga konzularnih tela

32. Uloga konzularnih tela zaslužuje posebno razmatranje. Konzulat može biti nadležno telo odgovorno za preduzimanje neophodnih koraka u okviru neautomatskog mehanizma. To se dešava, na primer, kada zakoni neke zemlje nalažu da se deca koju dobiju njeni državljanici u inostranstvu prijave u konzulatu kao preduslov za sticanje državljanstva roditelja. Kao takav, konzulat će u zemlji rođenja deteta biti nadležni organ i njegov stav o njegovom ili njenom državljanstvu će biti odlučujući, pod pretpostavkom da nikakav kasniji mehanizam ne mora takodje da se razmatra. Ako se odbije zahtev lica da bude upisano u matične knjige ili je lice sprečeno da podnese takav zahtev, on ili ona se ne smatraju državljaninom u smislu člana 1(1).

33. Konzulati bi se mogli identifikovati kao nadležni organi u drugom smislu. Kada neko lice traži pomoć konzulata, na primer da bi produžilo pasoš ili pribavilo pojašnjenje statusa državljanstva, od konzulata se legitimno zahteva da zauzme stav o statusu državljanstva tog lica u okviru ovlašćenja konzularne zaštite. Čineći to, konzulat postupa kao nadležni

²² Kada zakoni neke države predviđaju automatsko sticanje državljanstva, ali u praksi država pojedincima postavlja dodatne zahteve za sticanje državljanstva, to ne negira automatskuprirodu zakona o državljanstvu. To pre ukazuje na činjenicu da država u praksi ne smatra svojim državljanima one koji ne zadovoljavaju pomenute vanzakonske zahteve, potencijalno ih čineći apatridima u skladu sa definicijom člana 1.(1).

organ. Ovo je takodje slučaj kada konzulat odgovara na upite drugih država o statusu državljanstva nekog lica. Kada je konzulat jedini nadležni organ koji treba da zauzme stav o statusu državljanstva nekog lica, njegov stav je po pravilu odlučujući. Kada drugi nadležni organi takodje zauzimaju stav o statusu državljanstva lica, njihovi stavovi se moraju odmeriti u odnosu na stav konzularnih tela.²³

Upiti upućeni nadležnim organima

34. U nekim slučajevima pojedinac ili država mogu tražiti pojašnjenje statusa državljanstva tog pojedinca od nadležnih organa. Do ove potrebe obično dolazi kod automatskog načina sticanja ili gubitka državljanstva ili kada je pojedinac možda stekao državljanstvo ili ga je lišen na osnovu neautomatskog mehanizma, ali nema bilo kakav dokaz o tome u vidu nekog dokumenta. Takvi upiti mogu kod nadležnog organa naići ili na ćutnju ili na odbijanje da se pruži odgovor. Zaključke u vezi sa odsustvom odgovora treba donositi posle razumnog vremenskog perioda. Ako je opšta politika nadležnog organa da nikada ne odgovara na takve zahteve, ne može se izvući nikakav zaključak iz propuštanja odgovora isključivo na osnovu odsustva odgovora. Suprotno tome, kada neka država redovno odgovara na takve upite, odsustvo odgovora će obično pružati jaku potvrdu da pojedinac nije državljanin. Kada nadležni organ pruži formalan odgovor na upit i kada je jasno da taj organ nije ispitao određene okolnosti položaja nekog lica, takav odgovor ima malu težinu. U svakom slučaju, biće potrebno odmeriti stav nadležnog organa o upitu oko statusa državljanstva, u odnosu na stav bilo kog drugog nadležnog organa (ili više njih) koji se bavi slučajem pojedinca.²⁴

Nedosledno postupanje nadležnih organa

35. Utvrđivanje stavova nadležnih organa postaje složeno ako su različiti državni akteri postupali prema pojedincu nedosledno. Na primer, nekom licu je možda dodeljena pomoć države koja je po zakonu i u praksi rezervisana za državljane, ali se tom istom licu uskrati pasoš pošto je postalo punoletno. U zavisnosti od konkretnih činjenica datog slučaja, nedosledno postupanje može biti primer kršenja prava državljanina, posledica činjenice da to lice nikada nije steklo državljanstvo date države ili rezultat činjenice da je lice lišeno državljanstva ili ga je izgubilo.

36. U slučajevima gde postoji dokaz da je neko lice steklo državljanstvo na osnovu neautomatskog mehanizma koji zavisi od akta državnog tela, kasnije uskraćivanje prava koja se obično daju državljanima od strane drugih državnih tela, ukazuje da se prava tog lica krše. Kada smo već kod toga, u određenim okolnostima priroda kasnijeg postupanja prema datom licu može ukazati na to da je država promenila stav o statusu državljanstva tog lica ili da je državljanstvo izgubljeno ili oduzeto.

37. Čak i kada je do sticanja ili oduzimanja državljanstva možda došlo automatski ili na osnovu formalnog akta nekog lica, državni organi će često kasnije ipak potvrditi da je

²³ Vidi stav 37 o relativnom značaju koji se pripisuje telima čiji je zadatak da izdaju lična dokumenta koja pominju status državljanstva.

²⁴ Obratite pažnju da u slučajevima neautomatske promene statusa državljanstva, gde se zahteva akt države, postojanje (ili nepostojanje) dokumenata koji se obično izdaju u okviru delovanja države, biće odlučujuće u utvrđivanju državljanstva. Vidi stav 28.

državljanstvo stečeno ili oduzeto. To se obično rešava kroz postupke za izdavanje ličnih dokumenata. Kod mehanizama sticanja ili gubitka državljanstva, bilo automatski ili na osnovu formalnog akta pojedinca, veću težinu povlači stav nadležnih organa odgovornih za izdavanje ličnih dokumenata koja predstavljaju dokaz o državljanstvu, kao što su pasoši, potvrde o državljanstvu i lične karte u slučaju da se izdaju samo državljanima.²⁵

Državljanstvo stečeno na osnovu greške ili loše namere

38. Kada nadležni organ na osnovu neautomatskog mehanizma preduzima radnje greškom (na primer, zbog nerazumevanja zakona koga treba primeniti) ili sa lošom namerom, to samo po sebi ne poništava tako stečeni status državljanstva lica. Ovo proističe iz uobičajenog značenja izraza korišćenih u članu 1(1) Konvencije iz 1954. godine. Isto važi i za promene statusa državljanstva datog lica, koje su posledica lažnog zahteva lica ili zahteva koji sadrži nenamerne greške u pogledu materijalnih činjenica. U smislu ove definicije, dodelu državljanstva u skladu sa neautomatskim mehanizmom treba smatrati pravovaljanom čak i ako ne postoji pravna osnova za takvu dodelu.²⁶ Međutim, u nekim slučajevima država će kasnije, pošto otkrije grešku ili lošu nameru u postupku za izdavanje državljanstva o kome je reč, preduzeti mere da dato lice liši državljanstva, što se mora uzeti u obzir prilikom odlučivanja o stavu države povodom sadašnjeg statusa tog lica.
39. Uticaj prevare ili greške prilikom sticanja državljanstva treba razlikovati od protivpravnog pribavljanja dokumenata koji se mogu podneti kao dokaz o državljanstvu. Ti dokumenti neće obavezno potvrdjivati rešenje o državljanstvu, pošto u mnogim slučajevima neće biti povezani sa bilo kojim mehanizmom za sticanje državljanstva, automatskim ili neautomatskim, koji je zapravo primenjen u slučaju datog lica.

Uticaj žalbenog ili obnovljenog postupka

40. U slučajevima gde status državljanstva nekog lica podleže žalbenom ili obnovljenom postupku, bilo da ga vodi sudsko ili neko drugo telo, odluka tog tela mora biti uzeta u obzir. U državama koje obično poštuju vladavinu prava,²⁷ odluka žalbenog/revizijskog tela bi predstavljala stav države u pogledu državljanstva lica u smislu člana 1(1), ako su po lokalnom zakonu njegove odluke obavezujuće za izvršnu vlast.²⁸ Prema tome, kada su državni organi kasnije postupali prema nekom licu na način koji nije u skladu sa rešenjem o državljanstvu koje je donelo revizijsko telo, to predstavlja primer nepoštovanja prava državljanina i ne svedoči o činjenici da lice nije državljanin.

²⁵Drugi organi se zaista mogu konsultovati sa ovim nadležnim organom kada zauzimaju stav o državljanstvu datog lica.

²⁶ Mora da se pravi razlika između ove situacije i situacije u kojoj se nekome ko nije državljanin jednostavno daju privilegije koje pripadaju državljanima.

²⁷ „Vladavina prava“ je opisana u *Izveštaju generalnog sekretara UN iz 2004. godine o vladavini prava i tranzicionoj pravdi u konfliktnim i postkonfliktnim društvima*:

„...načelo upravljanja u kome sva lica, institucije i subjekti, javni ili privatni, uključujući i samu državu odgovaraju pred zakonima koji su javno proglašeni, jednako sprovedjeni i po kojima se nezavisno sudi, i koji su u skladu sa međunarodnim normama i standardima u oblasti ljudskih prava...“

²⁸ Izuzetak bi postojao u slučaju da u skladu sa domaćim zakonom sudsko rešenje jeste samo preporuka i nije obavezujuće za državna tela.

41. Drugačiji pristup može biti opravdan u zemljama gde izvršna vlast bez posledica može da ignoriše stavove sudskih ili drugih revizijskih tela (mada su ovi stavovi obavezujući po zakonu). Ovo, na primer, može biti slučaj u državama gde je široko rasprostranjena praksa diskriminacije određene grupe u državnim ustanovama. U takvim slučajevima, odlučujući bi bio stav državnih organa da takve grupe nisu državljani, a ne stav sudskih tela, koja bi mogla podržati prava tih grupa u pogledu državljanstva.
42. Mogu postojati situacije u kojima sudska presuda u nekom predmetu koji se ne tiče direktno datog lica, ipak ima pravne implikacije po status državljanstva tog lica. Ako ta presuda, u skladu sa domaćim zakonom, promeni status državljanstva takvog lica, to će obično biti odlučujuće u pogledu njegovog ili njenog državljanstva (u skladu sa kvalifikacijom vezanom za vladavinu prava, iznetom u prethodnom stavu). Do ovakve situacije može doći, na primer, kada u određenom slučaju tumačenje odredbe koja reguliše neki mehanizam za automatsko sticanje državljanstva, ima takvo dejstvo da čitavu grupu ljudi podvede pod tu odredbu, a da ni ta lica ni država ne moraju da preduzmu bilo kakvu radnju.²⁹

Pitanja vezana za vreme

43. Državljanstvo nekog lica treba utvrditi u vreme odlučivanja o tome da li su uslovi za sticanje državljanstva ispunjeni u skladu sa Konvencijom iz 1954. godine. Taj postupak se ne bavi ni prošlošću ni budućnošću. Pitanje na koje treba dati odgovor je da li je u trenutku odlučivanja po članu 1(1) lice državljanin zemlje ili zemalja o kojima je reč. Prema tome, ako je neko lice usred postupka za sticanje državljanstva, ali taj postupak tek treba da se okonča, to lice se ne može smatrati državljaninom u smislu člana 1(1) Konvencije iz 1954. godine.³⁰ Slično tome, u slučajevima kada su zahtevi ili postupci vezani za gubitak, lišavanje državljanstva ili odricanje od njega, samo delimično ispunjeni ili završeni, to lice je još uvek državljanin u smislu definicije apatrida.

Dobrovoljno odricanje od državljanstva

44. Dobrovoljno odricanje se odnosi na akt slobodne volje kojim se neko lice odriče svog statusa državljanina. To odricanje je obično u formi usmene ili pismene izjave. Kasnije oduzimanje državljanstva može biti automatsko ili po nahodjenju nadležnih organa.³¹ U pojedinim državama dobrovoljno odricanje od državljanstva se smatra osnovom za isključivanje lica iz delokruga člana 1(1). Međutim, Konvencija iz 1954. godine ne dozvoljava ovako nešto. Cilj i svrha ove konvencije, t.j. omogućavanje licima bez državljanstva da uživaju svoja ljudska prava, jednako su važni u slučajevima dobrovoljnog, kao i nedobrovoljnog oduzimanja državljanstva. Zaista, u mnogim slučajevima odricanje od državljanstva možda vodi nekom legitimnom cilju, na primer

²⁹Na primer, ovo bi bio slučaj u situaciji kada sud presudi da neka odredba zakona o državljanstvu, koja reguliše automatsko sticanje državljanstva u slučaju lica rođenih na datoj teritoriji pre određenog datuma, važi za čitavu etničku grupu, uprkos tome što je država drugačijeg gledišta.

³⁰Isti pristup se primenjuje kada to lice nije pribeglo nekom pravnom leku ili iscrplo neki pravni lek u vezi sa uskraćivanjem ili oduzimanjem državljanstva.

³¹Dobrovoljno odricanje treba razlikovati od gubitka državljanstva zbog nepoštovanja formalnosti, uključujući i situaciju u kojoj je neko lice svesno relevantnih zahteva, a ipak odluči da ih ignoriše.

ispunjavanju uslova za sticanje nekog drugog državljanstva, i dato lice može očekivati da bude apatrid samo kratak period vremena. Pitanje slobodnog izbora nekog lica nije relevantno kada se utvrđuje da li su ispunjeni uslovi za priznavanje statusa apatrida u skladu sa članom 1(1); međutim, to pitanje može imati veze sa postupanjem prema tom licu posle toga. Oni koji su se dobrovoljno odrekli svog državljanstva bi mogli ponovo steći to državljanstvo, za razliku od drugih lica bez državljanstva. Stepem zaštite koja je na raspolaganju u nekoj drugoj državi može imati uticaj na status koji treba dodeliti po priznavanju statusa apatrida, i to pitanje će se kao takvo razmatrati u Smernicama o statusu.

Koncept državljanstva

45. U oceni zakona o državljanstvu neke države važno je imati na umu da se terminologija koja se koristi da se opiše izraz „državljanin“ (*national* u engleskom originalu, prim.prev.) razlikuje od države do države. Na primer, drugi nazivi koji bi mogli da se primene na taj status uključuju engleske izraze „*citizen*“ (gradjanin ili državljanin, prim.prev.) i „*subject*“ (državljanin ili podanik, prim.prev.) , francuski izraz „*national*“ i španski izraz „*nacional*“. Pored toga, i u okviru jedne države mogu postojati različite kategorije državljana sa različitim imenima i relevantnim pravima. Kada je reč o dostojanstvu i bezbednosti, Konvencija iz 1954. godine se bavi poboljšanjem negativnih posledica činjenice da neko lice ne zadovoljava osnovni aspekt sistema za zaštitu ljudskih prava-postojanje odnosa državljanin-država. Definicija apatrida u članu 1(1) kao takva sadrži koncept državljanina koji odražava formalnu vezu, političkog i pravnog karaktera, između pojedinca i određene države. To se razlikuje od koncepta državljanstva koji se bavi pripadnošću verskoj, jezičkoj ili etničkoj grupi.³² Koncept državljanina u ovoj konvenciji kao takvoj je u skladu sa tradicionalnim shvatanjem ovog izraza shodno međunarodnom pravu, drugim rečima radi se o licu nad kojim država smatra da ima pravnu nadležnost na osnovu državljanstva, uključujući pravo da pokrene postupak protiv drugih država zbog lošeg postupanja prema tom licu.
46. Kada države dodele neki pravni položaj određenim grupama ljudi nad kojima smatraju da imaju pravnu nadležnost na osnovu veze koja proističe iz državljanstva, a ne na osnovu nekog oblika boravka, onda će lice koje pripada toj kategoriji biti „državljanin“ u smislu Konvencije iz 1954. godine. U najmanju ruku, obično će se takav pravni položaj povezivati sa pravom na ulazak, ponovni ulazak i boravak na teritoriji date države, ali može doći i do situacija gde je, iz istorijskih razloga, ulazak jedino dozvoljen na teritoriju date države koja isključuje glavni grad. Činjenica da različite kategorije državljanstva u nekoj državi povlače različita prava ne predstavlja prepreku da se sa njihovim nosiocima postupa kao sa „državljanima“ u smislu člana 1(1). Prepreku ne predstavlja ni činjenica da su u nekim zemljama prava vezana za državljanstvo malobrojnija od prava koja uživaju državljanin drugih država, ili da ta prava doista zaostaju za onima koja se zahtevaju na

³²Ovo značenje državljanstva može se pronaći, na primer, u definiciji izbeglice u članu 1.A(2) Konvencije o izbeglicama iz 1951. godine u vezi sa frazom „osnovan strah od progona iz rasnih, verskih i *nacionalnih* razloga...“ (kurziv naknadno dodat).

osnovu međunarodnih obaveza vezanih za ljudska prava.³³ Mada smanjena prava mogu da pokrenu pitanja efektivnosti državljanstva i kršenja međunarodnih obaveza vezanih za ljudska prava, to se ne odnosi na primenu definicije apatrida iz Konvencije iz 1954. godine.³⁴

47. Ne postoji zahtev „prave“ ili „efektivne“ veze koji se podrazumeva u definiciji „državljanina“ u članu 1(1).³⁵ Državljanstvo po svojoj prirodi odražava vezu između države i pojedinca, obično na osnovu rođenja na datoj teritoriji ili porekla preko državljanina te države, što je često očigledno iz kriterijuma za sticanje državljanstva u većini zemalja. Međutim, neko lice ipak može biti „državljanin“ u smislu člana 1(1) uprkos tome što nije rođeno u državi navodnog državljanstva, niti u njoj ima uobičajeno boravište.
48. U skladu sa međunarodnim pravom, države imaju široko diskreciono pravo u dodeljivanju ili oduzimanju državljanstva. Ovo diskreciono pravo može biti ograničeno ugovorom. Naročito postoje brojne zabrane u globalnim i regionalnim ugovorima o ljudskim pravima u pogledu diskriminacije na osnovu rase, koje se primenjuju u slučajevima dodele, gubitka i lišavanja državljanstva.³⁶ Zabrane u pogledu međunarodnog običajnog prava nisu tako jasne, mada bi jedan primer takve zabrane moglo biti lišavanje državljanstva na osnovu rase.
49. Ne sme se prelaziti preko dodeljivanja, odbijanja ili oduzimanja državljanstva koje je u suprotnosti sa međunarodnim obavezama. Međutim, nezakonitost na međunarodnom nivou je obično nevažna u smislu člana 1(1). Druga mogućnost bi značila da bi se lice kome je oduzeto državljanstvo na način koji je u suprotnosti sa međunarodnim pravom, ipak moglo smatrati „državljaninom“ u smislu člana 1(1), a to je naizgled u neskladu sa ciljem i svrhom Konvencije iz 1954. godine³⁷

³³ Obratite pažnju da su relevantna ona prava koja se *obično* povezuju sa državljanstvom, a ne da li se takva prava zapravo poštuju u kontekstu iskustva određenog pojedinca.

³⁴ Istorijski posmatrano, izgleda da ne postoji bilo koja odredba međunarodnog prava prema kojoj državljanstvo treba da ima odredjen sadržaj u smislu prava pojedinaca, ali državljanstvo stvara odredjene međudržavne obaveze.

³⁵ Ovi koncepti proističu iz sfere diplomatske zaštite, odnosno oblasti međunarodnog običajnog prava koja reguliše pravo države da preduzme diplomatske i druge mere protiv druge države u ime svog državljanina čija je prava i interese povredila ta druga država. Komisija za međunarodno pravo je nedavno naglasila zašto ovi koncepti ne treba da se primenjuju mimo jednog ograničenog broja slučajeva; vidi stranu 33 *Članova o diplomatskoj zaštiti sa komentarima*, 2006. godine, koji se mogu naći na http://untreaty.un.org/ilc/guide/9_8.htm.

³⁶ Primer člana 9. Konvencije iz 1979. godine o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, kojim se garantuje da sve žene imaju jednaka prava kao i muškarci kada je reč o mogućnosti da prenesu državljanstvo na svoju decu, kao i kada je reč o sticanju, promeni, ili zadržavanju državljanstva (obično nakon udaje za stranca).

³⁷ Izuzetak iz ovog opšteg pristupa mogu biti situacije gde se kršenje međunarodnog prava svodi na kršenje imperativne norme međunarodnog prava. U tim okolnostima, države mogu biti u obavezi da ne priznaju situacije koje proističu iz tog kršenja kao zakonite. To može podrazumevati nepriznavanje statusa državljanstva, uključujući možda način razmatranja ovog statusa u odluci po članu 1.(1). Tačan delokrug ove obaveze u skladu sa međunarodnim običajnim pravom ostaje predmet rasprave.